

IV. ISTORIA CULTURII

COSTUMUL CĂLĂRAȘEAN ÎN POEZIA POPULARĂ LOCALĂ

Nicolae SCĂUNAȘ

Poezia populară este depozitara unor informații ce se relevă la atenta ei citire. Cel ce se va încumeta să stabilească — în mod corect — portul popular al acestui colț de țară, nu poate face abstracție de poezia populară.

În cele ce urmează vom încerca să selecționăm informațiile puse la dispoziție de câteva culegeri de literatură populară din zonă¹: unele reprezentând rodul muncii unor folcloriști călărășeni — Mihail Vulpescu² și Gh. I. Neagu³, sau străini — Petru Caraman⁴, Horia Barbu Oprișan⁵, celelalte culegeri fiind realizate de diferite instituții de cultură.

Vom începe cercetarea noastră încercînd să vedem ce materiale se foloseau la confecționarea portului.

În „Colindul calului și al stăpînului”
(Lupșani; Vulpescu) se spune:

„Paști murgule, paști
Paști de mi te-ngrașă
Căci oi să te vînd.
Pe care de grîu,
Și pe buți de vin
Teancuri de postav
Nunta să mi-o îmbrac
Nunta și nuntașii
Toți călțunărașii”.

„Colind de băiat” (Călărășii Vechi 1922;
Neagu):

„Ghioluri de bumbac
Tocuri de postav
Ca nunta să-mi fac
Copilași să-mbrac”.

„Colind de flăcău” (Coconi 1932; Caraman):

„Teancuri de postav

Postav roșior

Că oi să mă-nsor”.

IDEM — „Colind de flăcău” (Minăstirea
1932; Caraman) „Vămășoica” (Grădiștea
1918; Caraman):

„Fir și ibrișin
Tot postav d-ăl bun
Sculuri de mătăsă
Că sînt mai bănoase
Și mai trecăcioase”.

„Peștele și mreața fetei” (Coconi 1932;
Caraman):

„Să ne dăruiască toate
Bumbac, sculuri de mătase”.

„Colindul pentru flăcău” (Nana 1965;
H. B. Oprescu):

„În grajd Murgule,
În grajd
La furcă de grajd
Am să mi te-ngraș

Și-am să mi te vînd
Pe buți cu vin,
Pe care cu griu
Postav roșlor
Eu curtea s-o nconjur
Doamna să mi-o îmbrac”.

Textele stabilesc ca materiale folosite la confecționarea portului local postavul (cu precizarea roșlor), firul, lbrșinul (bumbac răsucit), mătase în sculuri.

Să trecem acum în revistă portul diferitelor categorii de localnici, după vîrstă sau ocupație: ‘

Sugarii:

„Colind de fereastră” (Călărași Vechi 1922; Neagu):

„Și te-am înscutit
În scutec de bumbac
Și te-am înfășat
În fașă de mătase
Împletită în șase”.

„Colind de fereastră” (Călărași Vechi 1932; Neagu):

„Scutecel
De hargințel
Fașa-i verde de mătasă
Împletită-n cinci și-n șase”.

Mal bogat îmbrăcat sînt — cum e și normal — fetele și tinerele neveste:

Un „Colind de fată mare” (Cere zestre) din Călărași Vechi, cules în 1927, dă, pe lîngă informații despre port, și informații despre cosmetica vremii:

„Băga-al fața la nălbeală
Buze moi la rumeneală
Gene, sprîncene la cerneală
Și la hore mergear-aș
Și în hore prinde m-aș
.....

Să iau le
Dintr-o mle
Și rochie de caftorie
Și brîu lat din Țarlgrad
Papuci nalți
De la Galați”.

„Colind” (Lupșani 1928; Vulpescu):

„Dar și Mărlo d-ochi-și negri
Într-o-al coala-n celărel
Celărel de stejărel
Cu ușe de păltinel

Să-și la le dintr-o mle
Și rochiță stacojie
Și brîu lat de Țarlgrad
Și papuci aduși din Țurci
Și clorapi albișori
Că-s mal jucători”.

După primul război mondial, la Lupșani circula cîntecul:

„Foale verde trei grante
Au primit fetele carte
Să nu mai poarte fuste albe
C-au frățiorii la arme
Nici părul lăsat pe spate
C-au frățiorii la moarte
Să nu poarte părul-n coc,
Că au frățiorii la foc,
Nici în degete inele,
Nici la coadă publice
Că-l țara plina de rele”.

Iată și un cîntec consemnat de Gh. Neagu:

„Rochiță lustrită
Croltă pe țită
Și-n brîu cu cutițe
Cutițe cu bold
Lăsățel pe șold
Colănași cu zale
Lăsățel pe șale”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Grădiște 1929; Caraman):

„Noroc d-am avut
De taică, de maică,
De domn tinerel
De cînd m-o luat
Bine m-o purtat
Cu rochiță-n bolduri
Lăsate pe șolduri,
Cu brîu cu cutițe
Cutițe cu zale
Lăsate pe șale”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Clocănești 1932; Caraman):

„Frumușel mi-o poartă
le ghiorghilule
Rochie stacojie
Cordon negrișor
Clorapi albișori
Papuci negrișori
Cu tocul cu flori
Pentru sărbători”.

Pantofil negri, pomeniți mai sus pot fi:

„Pantofi negrișori
Pe la toc cu flori
Că-s mai jucători”.

„Colindul Trăsândițelor” (Gildău; C.P.):

„Trăsândiță-ncolo
Trăsândiță-ncoace
Că neica ți-o face
Rochiță pe șolduri
Cusută cu bolduri”.

„Colind de fată mare” (Clocănești 1932; Caraman):

„Să-mi iau le dintr-o mie
Și zăbun din cavtorim
Și brîu lat din Tarigrad
Și clorapi de la harapi
Și papuci de la turci”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Mircea Vodă-Călărași, 1952):

„Rochiță cu bolduri,
Croită pe șolduri,
Rochiță cu zale,
Croită pe șale,
Rochiță lustrită,
Croită pe țită,
Pantofi gălbiori,
Cu tocuri cu flori,
Mult sunt jucători”.

Tinerele lucrează. Și poezia populară ne aduce noi informații despre ce lucrează:

„Cu furcuța dalbă-n brîu
Cu caierul poleit
Cu fusclorul de argint
Trage fir și lbrîșlr
Să-l facă fașe la un fin”.

(Cocargeaua 1932)

„Dar în leagăn cîne-mi șade?
Șade Leana, d-ochil-s negri
D-un trupșor tras prin inel
Nu-mi șade ci se trudește
Și-mi coase și-mi ferdesește
D-un brîu rar și de-o batistă
Pentru frate, pentru soră,
Brîul fratelui mai mare
Batiscloara surioarei”.

(Lupșani 1929)

„Iar în leagăn cîne-mi șadea
Seade . . . d-ochi-și negri
Și-mi coase și-mi chîndisește
D-un guler și d-o batistă

Gulerași lui frate-său
Batista lui Volnu-său”.

(„Radul” — Călărași 1875 G. Dem. Teodorescu)

„Coase dinghisește
C-un fir șăbăcește”.

(Coconl 1932, Caraman)

„Ție să-ți coasă
Guleraș de mătase”.

(Coconl 1932; Caraman)

„Și-mi coase și-mi închîndisește
Într-un guler și o batistă
Batista surloarelor
Gulerul l-al fraților”.

(Grădiștea 1918; Caraman)

„Țese-și . . . cioltar verde
Domnul . . . p-acolea-mi trecea
Și din gur-așa-i grăla:
„— Cul țeși . . . cioltar verde?”

(Grădiștea 1932; Caraman)

„Coase-mi, chîndisește
Brîu verde împletește”.

(Grădiștea 1929; Caraman)

Informațiile despre portul bărbaților, tineri sau adulți, sînt mai sumare. Ei purtau caftan:

„Colindul leului” (Cacomeanca; Neagu):

„(Cutare) pe negru l-a silit
Cu leul se alăturară
De urechi mi-l luară
Frumușel de mi-l legară
Cu codița arcului
Sub poala caftanului”.

„Colind de gospodar” (Clocănești 1932; Caraman):

„Domnul . . . afară că-mi lșară
Cu mîini dalbe-n buzunare
Buzunar pă sub caftan”.

„Colind de flăcău” (Coconl 1933; Caraman):

„Poala ți-am udat
Poala de caftan”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Grădiștea 1929; Caraman):

„Noroc d-am avut
De taică de malcă
De doamnă tînără
De cînd m-am luat
Bine-ș m-a purtat
Cu cămăși de lîn

Guler baibafir
Cu zăbune dalbe
Dalbe, de mătase,
Cu nasturi cutați
Pe piept revărsați”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Mircea Vodă
— Călărași, 1952):

„Fericce-aș de mine
Și de-ai mei părinți
De taica, de maica
De-o doamnă de treabă
Că de când m-a luat
Bine m-a purtat:
Cămașe de in
De in barbain
Guleraș de fir
Pe la mînecele
Niște floricele”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Ciocănești
1932; Caraman):

„Frumușel mîl-l poartă
Cămașe de in
Guler barballin
Cusut cu fir”.

Ciobanii purtau glugi și chlmire.

„Le roilea
Sînt ciobanii mei
Le roilea
Sub glugi acluați
De ploaie plouați
De soare uscați
Le roilea
La chlmir le-or băga
La chlmiruri crețe
Tot din piei mistrețe”.

(Lupșani; Vulpescu)

sau:

„Ci sînt clobănel
În cîți răzimați
În glugi acloați”.

*G. Dem. Teodorescu, 1875 — Călărași)
„Colind de flăcău” — Colindul este re-
produs de B. P. Hașdeu în „Etimologicum
magnum romanlae” (Minerva 1972)
Iar „înd luau calea codrului făcîndu-se
haiduci:

„Scoală mîndro de mă gătește
la cotu și foarfeca
Și-mi croiește lîpnea
Mai verde decît frunza

Să intru-n codru cu ea.
Să-mi croiești dulămiță
Verde ca foala de viță
Să-mi iau codrul cu credință
Și-mi croiește nădrăgel”.

(Ciocănești)

Sumare sînt datele despre portul bătrî-
nilor.

„Colindul ăl mare de casă” (Cocargeaua;
Neagu):

„Să scăldase
Se-mbăiase
În veșmînt alb se primenise”.

„Descîntec” (Ciocănești; C.P.):

„A plecat baba urîță și groznuță
Cu caierul negru
Cu pistolca neagră, urîță și groznuță”.

Deosebit de interesant pentru portul
local e și descrierea unui pat cu așternu-
tul său, acesta constituind o anexă a cadru-
lui în care se prezintă portul popular și o
dovadă a bogăției de informații furnizată
de poezia populară.

„Colind” (Călărașii Vechi 1922; Neagu)

„Este un pat
Mare-ncheiat
Cu stîlpișori galbeni de fag
Cu scînduri dalbe de brad
Dar în pat ce mi se-așterne
D-o chilotă și-un cearșaf
Peste acele,
Peste toate,
Niște dalbe pernișoare.
Peste ele,
Peste toate,
Prohad verde de mătase”.

„Colind de tineri căsătoriți” (Coconi 1932;
Caraman):

„Dar în pat ce mi s-așternut?
D-o pilotă și-un cearceaf,
Peste-acele, peste toate,
Două perne curățele” —

„Colind de tineri căsătoriți” (Mînăstirea
1932; Caraman):

„Dar în pat ce mî-așternut?
D-un macat și d-un cearceaf
Peste asta și alalalte
Nescal perne curățele
C-un buchet de floricele”.

Vom încheia acest periplu prin poezia populară cu câteva versuri satirice dedicate excesului de cosmetice. Versurile provin de la Coconl, fiind consemnate de P. Caraman în 1932:

„Fi-ți-ar, mîndr-afurist
Sulimanul și băcanul,
C-a muncit tat-tu o vară
De ți-a cumpărat făloară,
Și-a muncit tat-tu un an
De ți-a cumpărat băcan”.

Deși la prima vedere informațiile par sumare, ele vin să se alăture altor informații provenind din alte surse, în realizarea scopului inițial propus — realizarea unui costum popular cît mai autentic și mai reprezentativ. Nu putem trece cu vederea faptul că și mărturiile călătorilor pe aceste meleaguri sau opere literare dedicate acestui colț de țară, scrise de localnici sau de alți creatori, conțin și ele informații despre portul popular (Ion Codru Drăgușanu⁶, Florența Albu⁷).

NOTE

1. x x x *Cîntece de pe Ialomița*. Inspectoratul Școlar al județului Ialomița. Slobozia, 1971; Vulpescu Mihail *Cîntecul popular românesc*. Studiu introductiv. O nuntă păgînă din comuna Lupșanu, Județul Ialomița. Cîteva Indicii asupra muzicii bisericești. Prefață de N. Iorga, București Tiparul Oltenia, 1930; Flerăscu C. Neagu Gh. *Antologia Bărdăganului*. Tipografia Modernă, Călărași, 1935.

2. Vulpescu Mihail *op. cit.*

3. Gh. I. Neagu (1904 Călărașii Vechi — 1982?). Profesor secundar cu o vastă activitate de culegere și valorificare a folclorului. Îl pasiona folclorul copiilor căruia îi dedică cîteva studii și un volum de texte culese de-a lungul carierei didactice.

idem. *Colinde din Ialomița*. Roșiori de Vede, 1946

idem *Folclor din Cîmpia Dunării*. În: *Folclor din Oltenia și Muntenia*, vol. IV, E.P.L. București, 1969.

Idem *Cîntecuri și jocuri de copii*. Seria Meșterul Manole, Editura Minerva, București, 1982.

4. Caraman Petru *Literatura populară*. Caietele

Arhivei de folclor, voi. III, Iași, 1982. Petru Caraman (1898—1980) acordă un loc deosebit, în activitatea sa de etnolog, culegerii de folclor — pasiune datînd din anii liceului. Ca student, în vacanțe continuă să culegă folclor din satele Munteniei și Moldovei. Vacanțele de profesor secundar sînt rezervate tot folclorului. În colecția sa figurează și folclor din Grădîștea, Ciocănești, Coconl, Mînăstirea, Dragoș Vodă, Gurbănești. Colecția proprie a fost îmbogățită cu materiale provenind de la diverși colaboratori. În „fondul Caraman” de la Iași se găsesc peste 265 piese provenind din zonă.

5. Opreșan Horia Barbu *Teatru fără scenă*, Editura Meridiane, București, 1981. Opreșan Horia Barbu (1910 București), folclorist cu preocupări pentru teatrul popular. Copilărește în Bărdăgan, iar studiile folclorice folosesc materiale provenind și din fostele Județe Ialomița și Ilfov (aria actualului Județ Călărași).

6. Ion Codru Drăgușanu *Peregrinul transilvan*, Editura Sport-Turism, 1980

7. Florența Albu *Cîmpia soarelui*, Editura tineretului, 1962.

GLOSAR

baibaflr (bașbaflr) = fir de aur de cea mai bună calitate
bolduri = ace cu gămălie întrebunțate și ca podoabe la îmbrăcămintea femeiască.
caftorle (cafterie) = stofă prețioasă orientală
cioletar = pătură de postav împodobită cu cusături ce se pune sub șaua calului.

chindlșește (dinghlșește) = brodează, înfrumusețează
pilotă = pernă mare folosită ca acoperămint, umplută cu fulgi sau cu puf.
zăbun = haină țărănească din stofă de lînă țesută în casă
ghiurghiuile = roșie

— ZUSAMMENFASSUNG —

Der Verfasser versucht Einzelheiten über die lokale Volkstracht in der Volksdichtung zu ergründen. Die Ergebnisse sind nach Altersstufe geordnet: Kinder, Jugendliche, Erwachsene und Alte. Ohne zu behaupten das Thema erschöpft zu haben, schlägt der Verfasser neue Richtungen der diesbezüglichen Forschung vor: Reisebeschreibungen und literarische Werke über das Gebiet, oder, von lokalen Autoren verfasst.

•